

YOSHLAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH VA MA'NAVIYATINI OSHIRISHDA MUSIQA SAN'ATINING O'RNI SHARQ VA G'ARB XALQLARI MUSIQASI

*Yunus Rajabiy nomidagi o'zbek milliy musiqa san'ati instituti maqom
xonandaligi kafedrası o'qituvchisi:
G'aprov Abbosjon Islomjon o'g'li.
abbosjongafforov98@gmail.com*

Annotatsiya: Sharq va G'arb xalqlarining madaniy musiqiy aloqalari asrlar davomida ikki tomonlama boyish va rivojlanishga xizmat qilgan. Bugungi globallashgan dunyoda esa bu jarayon yanada jadallashib, yangi musiqiy yo'nalishlar va janrlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: musiqiy, maqom, Sharq, G'arb, cholg'u, Ipak yo'li.

Аннотация: На протяжении веков культурные и музыкальные контакты народов Востока и Запада приводили к взаимному обогащению, появлению новых музыкальных направлений и жанров.

Ключевые слова: музыкальный статус, инструмент, Восток-Запад, Шелковый путь.

Annotation: Over the centuries, cultural and musical contacts between the peoples of the East and West have led to mutual enrichment and the emergence of new musical directions and genres.

Key words: musical status, instrument Vostok-Zapad, Shelkovy put.

Ilk o'rta asrlarda o'rta va yaqin Sharq va G'arb xalqlari musiqa san'ati qonun-qoidalari tizimini o'rganuvchi musiqiy ilm shakllana boshlagan.

Sharq mamlakatlarida musiqa san'ati uzoq tarixga ega bo'lib, har bir mintaqaning o'ziga xos uslubi, ohang tizimi va cholg'u asboblari mavjud. Bu hududda musiqa diniy, marosimiy va xalq an'analari bilan chambarchas bog'langan.

Sharq mamlakatlarida musiqa san'atining asosiy xususiyatlari

1. Maqom tizimi

Sharq musiqasi asosan maqom asosida shakllangan. Maqom – bu ohang va ritm tizimi bo'lib, u murakkab tuzilishga ega.

O'zbek va tojik musiqasida Shashmaqom mashhur bo'lib, u olti asosiy bo'limdan iborat.

Ozarbayjonda Mug'om, arab dunyosida Maqom, Eron va Markaziy Osiyoda turli maqom tizimlari mavjud.

2. Musiqiy cholg'ular

Sharq mamlakatlarining har biri o'ziga xos milliy cholg'u asboblari ega:

(3rd international scientific and practical conference)

Simli cholg'ular: Tanbur, dutor, rubob, ud, setar

Nafasli cholg'ular: Nay, surnay, zurna

Urma cholg'ular: Doira, nog'ora, tabla

3. Improvizatsiya va ifoda

Sharq musiqasida improvizatsiya katta ahamiyatga ega. Musiqachilar ijro paytida asarning asosiy ohangini saqlagan holda erkin ijod qilishadi.

4. Diniy va marosimiy musiqa

Sharq musiqasi ko'pincha diniy va marosimiy an'analar bilan bog'liq.

Tasavvuf musiqasi – zikr marosimlarida kuylangan ruhiy musiqa turi.

Qo'shiq va qo'shiqlar – xalq qo'shiqlari, epik dostonlar, bayotilar orqali hayotiy hikoyalar ifodalanadi.

5. Zamonaviy rivojlanish

Hozirgi kunda Sharq musiqasi an'anaviy shakllar bilan birga zamonaviy janrlar (pop, jazz, rok) bilan uyg'unlashib, dunyoda tanilgan ijrochilar yetishib chiqmoqda.

Sharq mamlakatlarining musiqa san'ati asrlar davomida o'ziga xosligicha saqlanib, zamonaviy madaniyat bilan uyg'unlashib rivojlanmoqda.

G'arb xalqlarining musiqa sanati uzoq tarixga ega bo'lib, u turli davr va madaniy ta'sirlar asosida shakllangan. Bu san'at turi asosan Yevropa va Shimoliy Amerika xalqlarining musiqiy an'analari va uslublarini o'z ichiga oladi.

1. G'arb musiqa san'atining asosiy davrlari

G'arb musiqasi quyidagi asosiy davrlarga bo'linadi:

Qadimgi davr – Yunon va Rim sivilizatsiyalarining musiqiy an'analari asosida shakllangan. Musiqa falsafiy va diniy marosimlarda muhim o'rin egallagan.

O'rta asrlar (500–1400) – Chertoqlarda, cherkovlarda ijro etilgan diniy musiqalar rivojlandi. Gregorien qo'shiqlari (choral) mashhur bo'lgan.

Uyg'onish davri (1400–1600) – Ko'proq ko'p ovozli (polifoniya) musiqa yaratila boshladi. Mashhur kompozitorlar: Palestrina, Monteverdi.

Barokko davri (1600–1750) – Murakkab va hashamatli musiqiy shakllar rivojlandi. Mashhur kompozitorlar: Iogann Sebastyan Bax, Vivaldi, Gendel.

Klassitsizm (1750–1820) – Aniq tuzilishga ega bo'lgan musiqa yaratildi. Mashhur kompozitorlar: Haydn, Motsart, Betxoven (erta davr).

Romantizm (1820–1900) – Emotsional va ifodali musiqa tarqaldi. Mashhur kompozitorlar: Shopin, List, Vagner, Brahms.

Modern va zamonaviy davr (1900–hozirga qadar) – Turli eksperimental uslublar paydo bo'ldi. Simfonik, jaz, rok, elektron va pop musiqa rivojlandi.

2. G'arb musiqa janrlari

Klassik musiqa – Simfoniya, opera, kamer musiqa va konsertlar.

Jaz – XX asr boshida AQShda shakllangan, ritmik erkinlik va improvizatsiya asosida yaratilgan janr.

Bluz va rok – Bluz afroamerikaliklarning an’analari asosida shakllangan, rok esa unga ta’sir qilib, energik va jo’shqin musiqa yaratdi.

Pop musiqa – Keng ommaga mo’ljallangan, yengil va oson esda qolarli kuylar.

Elektron musiqa – Sintizator va kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda yaratilgan musiqa.

3. Mashhur G’arb musiqachilari va guruhlari

Klassik kompozitorlar – Bax, Motsart, Betxoven, Chopin, Brahms, Vagner.

Jaz ijrochilari – Lui Armstrong, Miles Devis, Jon Koltreyn.

Rok va pop yulduzlari – The Beatles, Elvis Presley, Queen, Michael Jackson, Madonna.

Zamonaviy estrada va elektron musiqa – Daft Punk, Billie Eilish, The Weeknd.

G’arb musiqa san’ati turli madaniyatlarning ta’siri va ijodiy innovatsiyalar tufayli shakllangan bo’lib, bugungi kunda ham jahon musiqasiga katta ta’sir ko’rsatmoqda. Sharq va G’arb xalqlarining madaniy musiqiy aloqalari uzoq tarixga ega bo’lib, asrlar davomida o’zaro ta’sir, almashinuv va rivojlanish jarayonlarini bosib o’tgan. Bu aloqalar savdo yo’llari, harbiy yurishlar, ilm-fan almashinuvi va migratsiya orqali amalga oshgan.

Sharq va G’arb musiqiy aloqalarining asosiy jihatlari:

1. Ipak yo’li va musiqiy almashinuv

Sharq va G’arb xalqlari o’rtasidagi musiqiy aloqalarning muhim yo’nalishlaridan biri Buyuk Ipak yo’li orqali amalga oshgan. Ushbu yo’l orqali Markaziy Osiyo, Xitoy, Hindiston, Eronga xos bo’lgan cholg’u asboblari va musiqiy ohanglar Yevropa hamda Yaqin Sharq mamlakatlariga tarqalgan. Masalan:

Ud va tanbur kabi cholg’u asboblari Sharqdan G’arbgga o’tib, gitara va lutnaga aylangan.

Arab va fors maqom tizimlari Yevropa musiqasiga ta’sir ko’rsatib, polifonik uslublarning rivojlanishiga hissa qo’shgan.

2. Andalusiya va arabcha ta’sir

O’rta asrlarda islom madaniyatining Yevropaga ta’siri ayniqsa Andalusiyada (Ispaniyada) yaqqol sezilgan. 8–15-asrlarda arab, fors va turk musiqasi Yevropa musiqasiga ta’sir ko’rsatib, yangi musiqa janrlarini shakllantirishda muhim rol o’ynagan. Andalusiya musiqasi orqali maqomga asoslangan Sharq musiqasi Yevropa klassik musiqasining shakllanishiga yordam bergan.

3. Usmoniylar saltanati va Yevropa musiqasi

Usmoniylar imperiyasi davrida Sharq va G’arb musiqalari o’rtasida bevosita aloqalar bo’lgan. Yevropa kompozitorlari (Masalan, Motsart va Bethoven) turk marshi va Sharq musiqasi elementlaridan foydalangan. Shuningdek, turk mehter musiqasi G’arb harbiy orkestrlariga ta’sir ko’rsatgan.

4. Zamonaviy davr va globalizatsiya

(3rd international scientific and practical conference)

Bugungi kunda Sharq va G'arb musiqasi o'rtasidagi aloqalar yanada kuchaygan. Sharqona ritmlar va ohanglar G'arb pop, jazz va elektron musiqasiga singib bormoqda. Shuningdek, Sharq mamlakatlari G'arb klassik va zamonaviy musiqasidan ilhomlanib, yangi janrlar yaratmoqda. Masalan:

Hindistonning Bollivud musiqasi G'arb pop-musiqasidan ta'sirlangan.

O'zbek va turk musiqachilari zamonaviy texnologiyalar orqali G'arb uslublarini milliy ohanglar bilan uyg'unlashtirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Sh.Matyaqubov.An'anaviy ijrochilik san'ati tarixi.“ Musiqa” nashriyoti Toshkent - 2015.
- 2.Shahnazarova N,G. Sharq musiqasi va G'arb musiqasi.1983.
3. Ravshan Yunusov. Sharq xalqlari maqomlari. Toshkent - 2022.
4. R.Tursunov, G.Tursunova. Jahon musiqa tarixi. Toshkent- 2017.
5. M. Lafasanov. Jahon tarixi.Toshkent – 2018.
6. Mirhaydarova.Z. Jahon xalqlari musiqa san'atining rivojlanish jarayoni.Toshkent -2008.
- 7.Trigulova. A. Xorijiy musiqa adabiyoti (o'quv qo'llanma) Toshkent – 2009.

